

материале памятников письменности XI-XVII вв. исследуются малоизученные процессы взаимодействия словообразования и словоизменения существительных. Изменения в словообразовании анализируются в их связи с категориями рода,

числа, одушевленности и неодушевленности. Рассматривается специфика словообразовательной структуры производных существительных разных лексико-грамматических разрядов и типов склонения.

Алеш Бранднер

O makedonské onomastice zevrubně

Stamatoski, T.: Makedonska onomastika. Skopje 1991, 336 s.

Od druhé poloviny padesátých let nastal ve slovanských zemích prudký rozvoj onomastiky. Byl vyvolán mj. základními onomastickými pracemi a etymologickými slovníky německého vědce Maxe Vasmera, který přirozeně ovlivnil také makedonské jazykovědce. Základního slavistického vzdělání se jim sice dostávalo nejčastěji v domácích (jihoslovanských) vysokoškolských institucích, onomasticky se však specializovali v československých, sovětských a polských slavistických centrech a čerpali z prací jejich odborníků. Je to ostatně patrné také na práci předního onomastika Trajka Stamatoského *Makedonska onomastika*, která je výsledkem jeho dlouholetého usilování.

Knihu tvoří studie, stati a referáty, které už předtím vyšly v časopisech a sbornících v uplynulém dvacetiletí. Do jednotlivých částí publikace jsou zařazeny chronologicky a tematicky.

V prvních několika státech pojednává autor o stavu studia makedonské onomastiky, podává přehled dosažených vý-

sledků domácích i zahraničních vědců a uvádí principy práce na onomastických lexikonech.

Nejrozsáhlejší je část pojednávající o antroponomastice. V ní se Stamatoski nejpodrobněji věnuje otázkám "osobního jména u Makedonců v průběhu staletí", systému pojmenování, otázkám hypokoristiky (domácké obměny oficiálních jmen jsou na rozdíl od nás v Makedonii velmi rozšířeny), příjmení a přezdívek. V mnoha případech přitom hledá onomastický materiál ve středověkých písemných památkách, v tureckých seznamech (tzv. defterech) nebo v textech makedonských autorů z minulého století a nejednou je srovnává s tendencemi pojmenování u ostatních jižních Slovanů.

Rodná (křestní) jména u Makedonců dělí autor na dvě velké skupiny: první tvoří slovanská jména, druhá je spojena s církevním životem. Proto v ní nacházíme jména řecko-byzantského, semitského a latinského původu. Zajímavé je autorovo konstatování, že osmanský jmenný fond téměř

vůbec neovlivnil tvoření makedonských rodných jmen. Je to mj. důsledek rozličného náboženství a duchovního života. K uvedeným skupinám přibyla nejnověji i skupina "moderních" jmen (Majkl, Mišel, Žaneta, Džoni, Lolita, Ines - všechna psána přirozeně foneticky).

Motivy vzniku a popularity nových rodných jmen jsou nejrozličnější. Nejčastěji se dávají jména známých osobností z oblasti politiky, literatury, filmu, vědy i sportu (Kennedi, Ruzvelt, Tito, Sandokan, Radames, Rubens, Tesla). U nás sice můžeme rovněž zaznamenat vliv jmen umělců a postav z literárních děl, zdaleka však ne v takovém rozsahu. V Makedonii dosud, bohužel, neexistuje žádná rozumná ochrana dětí matřičními úřady. Proto se divíme, že se dětem v Makedonii dávají jako rodná jména názvy hydronym (Bistrica, Radika) nebo nevkusné Banana, Avionka, Gondola apod. Stamoski ovšem poznamenává, že nejfrekventovanějším makedonským rodným jménem je dnes staré slovanské jméno Bojan (je značně rozšířené rovněž u ostatních jihoslovanských národů) a odvozeniny z něho.

V makedonském onomastikonu je už od 15. stol. (u ostatních jižních Slovanů ještě dříve) značně rozšířené jméno byzantského světce Dimitria jako rodné (křestní) nebo tzv. otcovské jméno. V průběhu staletí vznikly četné odvozeniny, takže dnes jich je zaznamenáno téměř dvě stě. Jejich analýze věnuje Stamoski materiálově bohatě doloženou samostatnou studii.

Ačkoli již od minulého století existuje makedonský antroponymický materiál, dodnes

chybí ucelený slovník rodných jmen. Autor rozebírá některé antroponymické sufixy, které jsou příznačné pro Slovanův vůbec a pro jižní Slovanův zvláště. Všimá si zejména těch nejvíce a nejméně produktivních sufixů a analyzuje příčiny.

Jak již Stamoski nejednou ukázal, příjmení se u Makedonců rozšířilo a upevnilo až teprve v 19. stol. A to díky působení evropské správy. Obdobně tomu ovšem bylo také např. u Srbů a Bulharů. Pojmenování sleduje autor historicky a na základě bohatého materiálu uvádí svou klasifikaci. Ta obsahuje příklady pojmenování podle řemesla, povolání, společenského postavení, titulu, místa narození nebo pobytu, etonymu, přezdívky a patronymu. Někdy dokonce mohou být ke jménu připojena další bližší určení. Nejrozšířenější koncovka makedonských příjmení je e/v/ski, o/v/ski. Autor však sleduje a klasifikuje rovněž všechny ostatní sufixy.

V několika samostatně koncipovaných, na sebe volně navazujících příspěvcích se autor zabývá přezdívkou v systému pojmenování, neboť "málokdo neměl v určitém období svého života přezdívku, zejména v mladších letech". Stamoski mj. konstatuje, že se přezdívka v mnoha případech stala příjmením a kromě toho nejednou "doplňuje jméno člověka, které v sobě obsahuje nějaký příznačný rys povahy, vnějšího vzhledu, činnosti" apod. V souladu s nejnovějšími vědeckými poznatky si autor správně klade otázku, co všechno je třeba považovat za přezdívku a kde je hranice mezi rodným (křestným) jménem a přezdívkou. Podle Stamoski

ského mohou být přezdívky osobní, rodinné nebo kolektivní. V knize najdeme jejich podrobnou strukturální a sémantickou klasifikaci. Velmi vzácné je tvoření přezdívek typu Bog da go prosti (Bůh mu odpusť) pro člověka, "který se prohlásil za nemocného, aby nemusel na frontu". Připomíná to české větné příjmení Vitámvás.

Oddíl Toponomastika obsahuje osm statí a rozprav pojednávajících o otázkách oikonym, standardizace toponymie, onomastické lexiky, etonym i fytonomických základů některých lexémů v makedonské toponymii. Při výkladech o oikonytech autor konstatuje, že řecký vliv na makedonskou toponymii není takový, jaký by se dal předpokládat s ohledem na to, že řečtina byla dlouho značně užívaným jazykem. Uvádí některá oikonyma, která jsou považována za grecismy nebo balkánské latinismy a kupodivu jediné oikonymum spjaté s albánštinou (Kafa, z alb. Qafë = přechod). Z hlediska objektivního hodnocení historického vývoje na Balkáně je dodnes aktuální autorovo konstatování, že po roce 1913 "srbská administrativa přizpůsobila makedonskou oikonymii tradicím a normám vlastního způsobu pojmenování". Poznamenejme, že se toto "přizpůsobení" v mnohém tragičtější (pořečténé, zcela odlišné) podobě projevovalo po druhé balkánské válce také v tzv. egejské Makedonii (dnes na území Řecka).

Autor se otevřeně hlásí k tomu, že se při sestavování slovníku oikonymů skopští odborníci opírali především o poznatky českých a sovětských vědců např. v práci L. Hosáka a R. Šrámka Místní

jména na Moravě a ve Slezsku (1970, 1980) nebo ve staticích M. V. Podolské.

Zvláštní stati věnuje Stamatoski lexémům bor a sosna a na základě jejich derivátů dokládá, že první z nich je široce zastoupen a sehrál nezanedbatelnou úlohu při formování makedonské toponymie, zatímco druhý lexém je velmi vzácný (ne že by však neexistoval vůbec, jak se dlouho v odborné literatuře tradovalo). Četnosti výskytu může na makedonském jazykovém území konkurovat apelativu bor (Pinus) pouze snad apelativum kámen, z něhož máme několik tisíc jednosložkových nebo strukturálně syntagmatických toponym (pod tímto termínem rozumím ve shodě s autorem knihy také oikonymy, oronymy, hydronymy a vůbec celou mikrotoponymii).

Šest příspěvků zařazených do předposlední části knihy se týká onomastiky a normy, tj. má převážně praktický a normotvorný charakter. Autor se v nich zabývá např. vztahem mezi pravopisnou normou a zákonem o rodných (křestních) jménech, psaním názvů ulic, náměstí apod., další tři "jazykové koutky" osvětlují etymologii a správné psaní několika místních názvů.

Jak sám autor v úvodu poněkud neskromně poznamenává, je to v makedonské lingvistické literatuře první kniha tohoto druhu. Dodávám, že jde o první podobně koncipovaný soubor statí (a nikoli o monografii), který ukazuje mj. na šíři zájmů jeho autora, na autorovu erudici a jeho výborné znalosti odborné literatury. Stamatoski na základě přesvědčivého materiálu a interdisciplinárního přístupu dospívá k přesvědčivým závě-

rům. Přispívá tak nesporně k vytvoření jednotné metodologie srovnávacího studia slovanské toponymie.

Doyen jihoslovanské onomastiky Slovincce France Bazlaj před čtvrtstoletím napsal, že etymolog se v mnohém podobá detektivovi. Zkoumá a vyšetřuje, aniž má jistotu, že dospěje ke správnému výsledku. Stamatoski dospěl k takovým výsledkům, které mají trvalou hodnotu pro další studium jak makedonské, tak

obecně balkánské toponomastiky.

Je potěšitelné, že Stamatoski dobře zná českou a slovenskou onomastickou produkci, že se opírá o její výsledky. Je však škoda, že jeho pozornosti ušly práce Františka Kopečného. Vadí mi rovněž opakovaně nesprávné užívání názvu pro sborník lidové slovesné tvorby bratří D. a K. Miladinových a psaní Iriček místo Jireček.

Ivan Dorovský

Rusko-český lingvodidaktický slovník. Ved. aut. kol. S. Jelinek, Karolinum, Praha 1992. 263 s.

Potřeba terminologické kodifikace je stále aktuální, o čemž svědčí zájem odborníků i studujících z nejrůznějších odvětví. Recenzovaný slovník si sice podle vyjádření autorů "neklade za úkol překonání rozkolísanosti a nesjednocení lingvodidaktických termínů," snaží se však, nutno předeslat že úspěšně, poskytnout čtenáři adekvátní české ekvivalenty ruských výrazů z dané oblasti. Nejedná se o slovník výkladového typu, jde o dílo překladové, které čerpá materiál z originálních ruských knižních a časopiseckých lingvodidaktických publikací z posledních 10-15 let. Kromě hlediska frekvence niho využívají autoři i hledisko praktické, tedy využitelnost pedagogických, psychologických a lingvistických termínů při jazykovém vyučování. České ekvivalenty vyhledávali autoři z odborných českých časopisů (Ruský jazyk, Cizí jazyky ve škole, Ruština v teorii a praxi)

a vysokoškolských sborníků (seznam excerpované literatury však chybí). Za cenný pokus považujeme uvádění českých ekvivalentů pro ruské výrazy, nemající v češtině přímé protějšky, sr. включенное обучение - semestrální stáž studentů rusistiky, доазбучный период обучения, оканье, аканье, россиеведческий материал - materiál, učivo z ruských reálií. Slovník zachycuje i rozsah spojitelnosti výchozích hesel a doplňuje je příklady, sr. вводить - вопросы, лексику, фразы, грамматику функционально, языковой материал в речь, atd., знак - препинания, пунктуационный, писать через мягкий знак, atd., списывание - дословное, обучающее, с доски, с изменением слов; списывать - у товарища, с печатного текста, atd.

U lingvodidaktické příručky bychom ovšem očekávali bohatější gramatický aparát jednotlivých hesel, (autoři se omezují pouze na rod, sloves-